

ผลการพัฒนาภาวะผู้นำต่อการมีภาวะผู้นำของนักศึกษาพยาบาล

ในรายวิชาปฏิบัติการบริหารการพยาบาล วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีนี เชียงใหม่

The Effect of Leadership Development on Leadership of Nursing Students

in Nursing Administration Practicum, Boromarajonani College of Nursing, Chiangmai

จินตนา พรสัมฤทธิ์โชค, พย.ม. (การบริหารการพยาบาล) *

Jintana Pornsumritchok, M.N.S. (Nursing Administration) *

รวมพร มินานนท์, ศ.ม. (การส่งเสริมสุขภาพ) *

ชญานิศา เขมทัสน์, พย.ม. (การบริหารการพยาบาล) **

Roumphon Minanon, M.E.S. (Health Promotion) *

Chayanisa Kemthad, M.N.S. (Nursing Administration) **

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยกึ่งทดลอง เพื่อศึกษาผลการพัฒนาภาวะผู้นำต่อการมีภาวะผู้นำของนักศึกษาพยาบาลในรายวิชาปฏิบัติการบริหารการพยาบาล กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วยนักศึกษาหลักสูตรพยาบาลศาสตรบัณฑิต ชั้นปีที่ 4 ปีการศึกษา 2555 วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีนี เชียงใหม่ จำนวน 103 คน และอาจารย์พี่เลี้ยงในแหล่งฝึกจำนวน 30 คน เครื่องมือการวิจัยประกอบด้วยแผนการจัดกิจกรรมการพัฒนาภาวะผู้นำแก่นักศึกษาพยาบาลในรายวิชาปฏิบัติการบริหารการพยาบาล แบบประเมินการมีภาวะผู้นำตามการรับรู้ของนักศึกษาพยาบาล มีค่าความเชื่อมั่น .87 และแบบประเมินการมีภาวะผู้นำของนักศึกษาพยาบาลตามการรับรู้ของอาจารย์พี่เลี้ยงในแหล่งฝึกมีค่าความเชื่อมั่น .82 ดำเนินการทดลองและเก็บรวบรวมข้อมูลในช่วงเดือนกรกฎาคม 2555 ถึงเดือนพฤษภาคม 2556 วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน paired *t*-test และ independent *t*-test

ผลการวิจัยพบว่า 1) ตามการรับรู้ของนักศึกษาพยาบาล ก่อนและหลังได้รับการพัฒนาภาวะผู้นำ นักศึกษาพยาบาลมีค่าเฉลี่ยคะแนนการมีภาวะผู้นำโดยรวมในระดับต่ำ ($\bar{X} = 2.47$, $SD = .44$) และในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.42$, $SD = .46$) ตามลำดับ 2) ตามการรับรู้ของอาจารย์พี่เลี้ยงในแหล่งฝึก หลังได้รับการพัฒนาภาวะผู้นำ นักศึกษาพยาบาลมีค่าเฉลี่ยคะแนนการมีภาวะผู้นำโดยรวมในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.36$, $SD = .42$) และ 3) หลังได้รับการพัฒนาภาวะผู้นำ การมีภาวะผู้นำของนักศึกษาพยาบาล ตามการรับรู้ของนักศึกษาพยาบาลมากกว่าก่อนได้รับการพัฒนาภาวะผู้นำ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($t = 16.070$, $p < .001$) และการมีภาวะผู้นำของนักศึกษาพยาบาล ตามการรับรู้ระหว่างนักศึกษาพยาบาลกับอาจารย์พี่เลี้ยงในแหล่งฝึกไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

จากการวิจัยครั้งนี้มีข้อเสนอแนะว่าอาจารย์พยาบาลควรนำผลการวิจัยไปเป็นแนวทางในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอน เพื่อพัฒนาภาวะผู้นำแก่นักศึกษาพยาบาล โดยเน้นความสอดคล้องกับบริบทและเอื้อประโยชน์สูงสุดต่อนักศึกษา

คำสำคัญ: การพัฒนาภาวะผู้นำ ภาวะผู้นำ นักศึกษาพยาบาล

* พยาบาลวิชาชีพชำนาญการพิเศษ สาขาวิชาพื้นฐานการพยาบาล วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีนี เชียงใหม่

** พยาบาลวิชาชีพชำนาญการ สาขาวิชาพื้นฐานการพยาบาล วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีนี เชียงใหม่

Abstract

This quasi-experimental research aimed to examine the effect of leadership development on leadership of nursing students in nursing administration practicum. The samples were composed of 103 fourth year nursing students in an academic year of 2012, at Boromarajonani College of Nursing, Chiangmai and 30 clinical mentors. The research instruments consisted of an activity plan of leadership development for nursing students in nursing administration practicum, an assessment form of leadership under the perception of nursing student with the reliability of .87, and an assessment form of leadership under the perception of clinical mentors with the reliability of .82. The implementation and data collection were conducted from July, 2012 to May, 2013. Statistics used for data analysis included frequency, percentage, mean, standard deviation, paired *t*-test, and independent *t*-test.

The research results revealed that 1) for under the perception of nursing student; the overall mean scores of leadership before and after receiving leadership development were at a low level ($\bar{X} = 2.47$, $SD = .44$) and a moderate level ($\bar{X} = 3.42$, $SD = .46$), respectively; 2) for under the perception of clinical mentors; the overall mean score of leadership after receiving leadership development was at a moderate level ($\bar{X} = 3.36$, $SD = .42$); and 3) after receiving leadership development, for under the perception of nursing student, nursing student had statistically significant higher mean score of leadership than before receiving leadership development ($t = 16.070$, $p < .001$). Also, it was found that the mean scores of leadership under the perception between nursing student and clinical mentors were not statistically significant different.

This research suggested that nursing instructors should take these findings as a guideline to develop nursing students' leadership under their contexts to get the optimal benefits of nursing students.

Keywords: Leadership development, Leadership, Nursing students

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ภาวะผู้นำเป็นองค์ประกอบที่จำเป็นอย่างยิ่งในการปฏิบัติงาน การมีภาวะผู้นำทำให้มีฐานอำนาจและทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ดี ซึ่งผู้ที่เป็นผู้นำจะแสดงบทบาทในการโน้มน้าว ชักชวน ชี้แนะ หรือผลักดันให้ผู้ตามยอมรับแล้วปฏิบัติตาม เพื่อสู่เป้าหมายร่วมกัน (อภินันท์ สุภวัณณ, 2560) ดังนั้น ทุกองค์กรย่อมต้องการผู้นำที่มีภาวะผู้นำสูงในการนำองค์กร เช่นเดียวกับองค์กรวิชาชีพพยาบาล ภาวะผู้นำเป็นคุณสมบัติที่พยาบาลทุกคนพึงมี การมี

คุณลักษณะของผู้นำที่ดี มีพฤติกรรมความเป็นวิชาชีพ มีการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง สม่่าเสมอ มีความมุ่งมั่น ตั้งใจให้เกิดการพัฒนาทั้งแก่ตนเองและองค์กร รวมถึงมีการใช้วิธีการพัฒนาภาวะผู้นำที่หลากหลาย จะทำให้ผู้นำทางการพยาบาลยุคใหม่สามารถทำงานได้ดีในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และถือเป็นการพัฒนาวิชาชีพที่ดีไปพร้อมกัน (พิชญากร ศรีปะโค, 2557)

วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี เชียงใหม่ เป็นสถาบันการศึกษาในสังกัดสถาบันพระบรมราชชนก กระทรวง

สาธารณสุข มุ่งผลิตบุคลากรสาธารณสุขที่มีศักยภาพ เพื่อตอบสนองความต้องการของระบบสุขภาพตามนโยบายกระทรวงสาธารณสุข ในการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตร นอกจากจะมุ่งหวังให้นักศึกษามีความรู้ ความสามารถในการสื่อสารสาขาทางวิชาชีพและศาสตร์ที่เกี่ยวข้องแล้ว วัตถุประสงค์ของหลักสูตรส่วนหนึ่งได้กำหนดไว้ว่าผู้สำเร็จการศึกษาจะต้องมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของบัณฑิต กล่าวคือ การมีภาวะผู้นำและสามารถบริหารจัดการตนเองและงานที่ได้รับมอบได้อย่างเหมาะสม (สถาบันพระบรมราชชนก กระทรวงสาธารณสุข, 2552) ซึ่งคุณลักษณะที่พึงประสงค์ดังกล่าวเป็นไปตามที่กำหนดเกี่ยวกับสมรรถนะพยาบาลวิชาชีพ ที่สำเร็จการศึกษาในหลักสูตรปริญญาตรี โดยสมรรถนะหลักด้านที่ 4 เป็นสมรรถนะด้านภาวะผู้นำ การจัดการ และการพัฒนาคุณภาพ ซึ่งได้ให้ความหมายของสมรรถนะด้านนี้ไว้ว่าเป็นความต้องการให้พยาบาลวิชาชีพที่สำเร็จการศึกษาในหลักสูตรปริญญาตรีมีความรู้ในทฤษฎีภาวะผู้นำ การทำงานเป็นทีม ทฤษฎีการบริหารเบื้องต้น กระบวนการบริหารจัดการด้านสุขภาพ หลักการพื้นฐานทางเศรษฐศาสตร์ การประกันคุณภาพ และกระบวนการพัฒนาคุณภาพ สามารถใช้ความรู้ในการปฏิบัติงานได้อย่างเหมาะสม มีความสามารถในการทำงานเป็นทีม ทั้งในทีมการพยาบาล และทีมสหสาขาวิชาชีพ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของทีม รวมทั้งมีความสามารถในการแก้ไขปัญหาได้อย่างเหมาะสม กับสถานการณ์ (สภาการพยาบาล, 2551) ซึ่งสอดคล้องกับประเด็นของกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษา แห่งชาติ ในส่วนมาตรฐานคุณวุฒิระดับปริญญาตรี สาขาพยาบาลศาสตร์ พ.ศ. 2552 โดยสภาการพยาบาลได้ระบุคุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์ของสาขาพยาบาลศาสตร์ ที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำไว้ว่าบัณฑิตพยาบาลต้องมีความสามารถคิดอย่างเป็นระบบ มีเหตุผล คิดอย่างมีวิจารณญาณ และสามารถแก้ไขปัญหาอย่างสร้างสรรค์ ทั้งในการปฏิบัติการพยาบาลและสถานการณ์ที่หลากหลาย มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี มีภาวะผู้นำ มีการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ และสามารถทำงานเป็นทีมกับทีมสหสาขาวิชาชีพ มีความสามารถในการบริหารจัดการในองค์กรทางสุขภาพ (สภาการพยาบาล, 2553) จะเห็นว่ากรมมีภาวะผู้นำ

เป็นคุณลักษณะที่จำเป็นสำหรับวิชาชีพการพยาบาล ดังนั้น การผลิตบัณฑิตพยาบาลจึงต้องมีการพัฒนาภาวะผู้นำในการเป็นผู้นำทางการพยาบาล เพื่อให้สามารถนำกลุ่มและ ผู้ได้บังคับบัญชาให้สามารถทำงานให้สำเร็จตามเป้าหมายได้ ซึ่ง พิชญกร ศรีปะโค (2557) ได้สรุปความหมายของการพัฒนาภาวะผู้นำทางการพยาบาลไว้ว่าเป็นกิจกรรม กระบวนการหรือวิธีการต่าง ๆ ที่ใช้เพื่อการพัฒนาตนเอง หรือเพื่อใช้พัฒนาพยาบาล ให้มีพฤติกรรมความเป็นวิชาชีพของพยาบาล และมีความสามารถ เป็นผู้มีอิทธิพลต่อผู้อื่นให้ร่วมมือทำงาน และเชื่อว่าสถาบันการศึกษาพยาบาลมีส่วนอย่างยิ่งในการกล่อมเกลานักศึกษาให้เกิดภาวะผู้นำได้ ตั้งแต่เริ่มแรก ทั้งโดยการจัดการเรียนการสอน การจัดกิจกรรมให้นักศึกษาได้แสดงความสามารถ รวมถึงการปฏิบัติเป็นแบบอย่างจากอาจารย์และรุ่นพี่ และการสร้างแรงบันดาลใจให้นักศึกษามีความกระตือรือร้นและมีการเตรียมพร้อม สำหรับการเป็นผู้นำ เพื่อให้มีภาวะผู้นำทางการพยาบาล สามารถพัฒนาองค์กรและวิชาชีพพยาบาลให้มีความก้าวหน้ายิ่งขึ้น

จากผลการประเมินความพึงพอใจของผู้ใช้บัณฑิตหลักสูตรพยาบาลศาสตรบัณฑิต วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีนี เชียงใหม่ ในช่วงปี 2551-2553 พบว่า ผลการประเมินด้านความสามารถเชิงวิชาชีพ ในเรื่องความสามารถในการแสดงภาวะผู้นำ อยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ยคะแนน 3.47) และผลการประเมินตนเองในการฝึกปฏิบัติรายวิชาปฏิบัติการบริหารการพยาบาล ปีการศึกษา 2553 พบว่านักศึกษาพยาบาลร้อยละ 68 ได้ให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการแสดงภาวะผู้นำของตนเองว่ายังไม่สามารถแสดงบทบาทภาวะผู้นำได้อย่างเต็มที่ เนื่องจากขาดความรู้ ความมั่นใจ และไม่กล้าตัดสินใจในการปฏิบัติงาน และจากการสรุปผลการสัมมนาอาจารย์ที่เลี้ยงในแหล่งฝึก ในโครงการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนโดยการมีส่วนร่วมของแหล่งฝึก โดยอาจารย์ที่เลี้ยงในแหล่งฝึกให้ ความคิดเห็นต่อคุณภาพบัณฑิตว่านักศึกษาพยาบาล ยังไม่มีความมั่นใจในการแสดงบทบาทภาวะผู้นำในการฝึกปฏิบัติงาน ทำให้ไม่สามารถแสดงภาวะผู้นำได้อย่างเหมาะสม และได้ให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมว่าควรมีการจัดกิจกรรม

เตรียมความพร้อมก่อนการฝึกภาคปฏิบัติให้แก่นักศึกษา โดยเป็นกิจกรรมที่สามารถพัฒนานักศึกษาให้เกิดทักษะ การคิด การตัดสินใจ เพื่อให้มีความมั่นใจในการฝึกปฏิบัติ มากยิ่งขึ้น (กลุ่มงานวิชาการ วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีสืบเชียงใหม่, 2554)

สำหรับแนวคิดการพัฒนาก้าวผู้นำนั้น ได้มีผู้ศึกษา และให้ข้อเสนอแนะไว้หลากหลาย เช่น จากการศึกษาของ จันทิมา ฤกษ์เลื่อนฤทธิ์, จิรวรรณ อินคุ่ม, และอุณเรือน แก้วพินิจ (2553) ที่จัดทำโปรแกรมสร้างเสริมสมรรถนะ ความเป็นผู้นำในนิสิตพยาบาล โดยโปรแกรมประกอบด้วย กิจกรรมกลุ่ม 3 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านความรู้ มีกิจกรรม การให้ความรู้เรื่องภาวะผู้นำและสมรรถนะความเป็นผู้นำ 2) ด้านการรู้จักตนเอง มีกิจกรรมการรู้ทันตนเอง ซึ่งเป็นการวิเคราะห์ตนเองทั้งจุดที่ส่งเสริมความเป็นผู้นำและ จุดที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาก้าวผู้นำ ทั้งโดยตนเอง และเพื่อนในกลุ่ม และ 3) ด้านการสร้างเสริมคุณลักษณะ เรื่องการคิดอย่างเป็นระบบ การตัดสินใจ การสื่อสาร การโน้มน้าวผู้อื่น และการทำงานเป็นทีม ผลการศึกษาพบว่า หลังเข้าร่วมโปรแกรม นิสิตพยาบาลมีระดับความเป็นผู้นำ เพิ่มขึ้นกว่าก่อนเข้าร่วมโปรแกรมฯ และจากการศึกษารูปแบบการพัฒนาก้าวผู้นำผู้บริหารระดับกลาง สังกัด สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ของพงกะพรรณ ตะกลมทอง, สมคิด สร้อยน้ำ, พิชญ์ ฉายายนต์, และ ชาตรี นาคะกุล (2555) ได้สรุปว่าวิธีการที่สามารถนำมาใช้ ในการพัฒนาก้าวผู้นำได้ มี 17 วิธี ได้แก่ บทบาทสมมติ เกมการบริหาร กิจกรรมนันทนาการ กิจกรรมพัฒนาจิต ทัศนศึกษา การระดมความคิด การศึกษาดูงาน การเรียนรู้ ด้วยการลงมือปฏิบัติ การเผชิญเหตุการณ์ กระบวนการ กลุ่มสัมพันธ์ เกมการศึกษา การฝึกงาน การสนทนาวงกลม การทำแบบฝึกหัด การทำโครงการจริง การฝึกสั่งการ และการประชุมทางวิชาการ ทั้งนี้พบว่าทั้ง 17 วิธี มีความสอดคล้อง กับแนวทางการพัฒนาก้าวผู้นำของ DuBrin (2004) ที่เสนอว่าในการพัฒนาก้าวผู้นำที่มีประสิทธิภาพจะใช้ การรับรู้หรือความเข้าใจด้วยการให้การศึกษา การฝึกอบรม การสร้างประสบการณ์ในงาน และการสอนงาน ตลอดจน ผู้นำต้องพัฒนาตนเองด้านการสื่อสารและการพัฒนา ความสามารถพิเศษ โดยมีองค์ประกอบสำคัญ 2 ประการ

ในการพัฒนาก้าวผู้นำที่มีประสิทธิภาพ คือ การสร้าง การรับรู้ด้วยตนเอง และการสร้างวินัยในตนเอง นอกจากนี้ วิไล พินิจพงศ์ (2556) ยังให้ความเห็นว่าภาวะผู้นำเป็นสิ่งที่ ผู้นำต้องได้รับการพัฒนาอยู่เสมอ โดยสามารถเลือกวิธีการ ได้วิธีการหนึ่งหรือหลาย ๆ วิธี มาใช้ในการพัฒนาก้าวผู้นำ ตามความเหมาะสมกับสถานการณ์ บริบท สิ่งแวดล้อม โครงสร้าง และเป้าหมายขององค์กร เพื่อให้เกิดความรู้ ประสบการณ์ และทักษะ อันจะนำไปสู่ความสามารถและ ศักยภาพในการพัฒนางานให้มีประสิทธิภาพต่อไป

จากผลการประเมินด้านภาวะผู้นำและการแสดง ภาวะผู้นำของนักศึกษาพยาบาล วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีสืบเชียงใหม่ จากผู้ใช้บัณฑิต อาจารย์ที่เลี้ยงในแหล่งฝึก และ ตัวนักศึกษาเอง ที่มีผลการประเมินค่อนข้างต่ำ ประกอบกับ ข้อเสนอแนะที่ทำให้มีการเตรียมความพร้อมของนักศึกษา ให้มีความมั่นใจก่อนการฝึกภาคปฏิบัติ คณะผู้วิจัยจึงเล็งเห็น ความจำเป็นในการพัฒนาก้าวผู้นำแก่นักศึกษาพยาบาล และศึกษาผลการพัฒนาต่อการมีภาวะผู้นำของนักศึกษา ในรายวิชาปฏิบัติการบริหารการพยาบาล โดยจัดทำกิจกรรม เตรียมความพร้อมก่อนการฝึกปฏิบัติเพื่อพัฒนาก้าวผู้นำ แก่นักศึกษา หลังจากทีนักศึกษาได้รับความรู้เกี่ยวกับ ภาวะผู้นำในรายวิชาการบริหารการพยาบาลมาแล้ว ซึ่งข้อมูล ที่ได้จะเป็นประโยชน์ในการวางแผนการจัดการเรียน การสอนที่พัฒนาความสามารถในการเป็นผู้นำในระบบสุขภาพ ของนักศึกษาพยาบาล ตามคุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์ อันจะส่งผลให้นักศึกษาสามารถปฏิบัติหน้าที่เป็นพยาบาล วิชาชีพได้อย่างมีคุณภาพต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อเปรียบเทียบการมีภาวะผู้นำของนักศึกษา พยาบาล ตามการรับรู้ของนักศึกษาพยาบาล ระหว่างก่อน กับหลังได้รับการพัฒนาก้าวผู้นำในการฝึกปฏิบัติรายวิชา ปฏิบัติการบริหารการพยาบาล

2. เพื่อเปรียบเทียบการมีภาวะผู้นำของนักศึกษา พยาบาล ตามการรับรู้ระหว่างนักศึกษาพยาบาลกับอาจารย์ ที่เลี้ยงในแหล่งฝึก หลังได้รับการพัฒนาก้าวผู้นำในการฝึก ปฏิบัติรายวิชาปฏิบัติการบริหารการพยาบาล

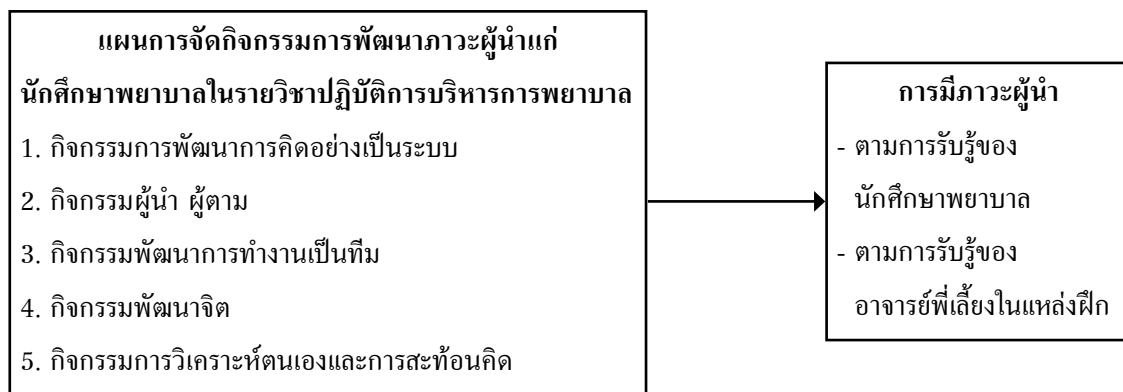
สมมติฐานการวิจัย

1. หลังได้รับการพัฒนาภาวะผู้นำในการฝึกปฏิบัติรายวิชาปฏิบัติการบริหารการพยาบาล การมีภาวะผู้นำของนักศึกษาพยาบาล ตามการรับรู้ของนักศึกษาพยาบาล มากกว่าก่อนได้รับการพัฒนาภาวะผู้นำ

2. หลังได้รับการพัฒนาภาวะผู้นำในการฝึกปฏิบัติรายวิชาปฏิบัติการบริหารการพยาบาล การมีภาวะผู้นำของนักศึกษาพยาบาล ตามการรับรู้ระหว่างนักศึกษาพยาบาล กับอาจารย์ที่เลี้ยงในแหล่งฝึกไม่แตกต่างกัน

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้นำแนวคิดการพัฒนาภาวะผู้นำทางการพยาบาล ร่วมกับการใช้กระบวนการกลุ่มที่คณะผู้วิจัยได้จากการศึกษาดำรง เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องมาเป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมการพัฒนาภาวะผู้นำแก่นักศึกษาพยาบาลในรายวิชาปฏิบัติการบริหารการพยาบาล ทั้งในเรื่องการคิดอย่างเป็นระบบ บทบาทของผู้นำและผู้ตาม การทำงานเป็นทีม การพัฒนาจิตและการวิเคราะห์ตนเองและการสะท้อนคิด ทั้งนี้เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับการมีภาวะผู้นำของนักศึกษาพยาบาล ซึ่งมีการประเมินตามการรับรู้ทั้งจากนักศึกษาพยาบาลและอาจารย์ที่เลี้ยงในแหล่งฝึก สรุปเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยได้ดังนี้

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยกึ่งทดลอง (quasi-experimental research) ชนิดกลุ่มเดียว วัดก่อนและหลังการทดลอง (one group, pretest-posttest design) โดยงานวิจัยได้รับการพิจารณาเห็นชอบจากคณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี เชียงใหม่ (เอกสารรับรอง เลขที่ REC 02E/2555)

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง แบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่ 1 ประชากรเป็นนักศึกษาหลักสูตรพยาบาลศาสตรบัณฑิต ชั้นปีที่ 4 ปีการศึกษา 2555 วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี เชียงใหม่ ที่ลงทะเบียนเรียนรายวิชาปฏิบัติการบริหารการพยาบาล จำนวนทั้งสิ้น 103 คน โดยมีเกณฑ์การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างคือ มั่นใจว่าจะสามารถเข้าร่วมกิจกรรมได้ครบตามที่กำหนด และยินยอมเข้าร่วมการวิจัย ส่วนเกณฑ์การคัดออกคือ เป็นนักศึกษาพยาบาลที่เคยศึกษารายวิชาปฏิบัติการบริหารการพยาบาลมาแล้ว เนื่องจากเรียนซ้ำชั้นในชั้นปีที่ 4 สำหรับเกณฑ์การยุติการเข้าร่วมการวิจัยคือ ขอดอนตัวจากการวิจัย ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวนทั้งสิ้น 103 คน

กลุ่มที่ 2 ประชากรเป็นอาจารย์พี่เลี้ยงในแหล่งฝึกภาคปฏิบัติรายวิชาปฏิบัติการบริหารการพยาบาล ปีการศึกษา 2555 จำนวนทั้งสิ้น 30 คน โดยมีเกณฑ์การคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างคือ มีประสบการณ์ในการเป็นอาจารย์พี่เลี้ยงของนักศึกษาพยาบาลอย่างน้อย 1 ปี และยินยอมเข้าร่วมการวิจัย สำหรับเกณฑ์การยุติการเข้าร่วมการวิจัยคือ ขอดอนตัวจากการวิจัย ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวนทั้งสิ้น 30 คน

เครื่องมือการวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 เครื่องมือที่ใช้ในการทดลอง ได้แก่ แผนการจัดกิจกรรมการพัฒนาภาวะผู้นำแก่นักศึกษาพยาบาลในรายวิชาปฏิบัติการบริหารการพยาบาล คณะผู้วิจัยสร้างขึ้นจากการศึกษาดำรงเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เป็นกิจกรรมที่เสริมสร้างภาวะผู้นำให้กับนักศึกษา ประกอบด้วยกิจกรรมต่าง ๆ รวมทั้งสิ้น 5 กิจกรรม ดังนี้

1.1 กิจกรรมการพัฒนาการคิดอย่างเป็นระบบ เป็นการใช้เกม “พัฒนาการคิด” ในการพัฒนาทักษะการฟัง-การพูด โดยให้นักศึกษาจับคู่และสลับกันเล่าเรื่องความสุขในวัยเยาว์ ฟังนิทานเรื่องสาวเวียดนาม และชมภาพยนตร์สั้นเรื่องเสียงกู่จากครุใหญ่ จากนั้นจัดให้เข้ากลุ่มเพื่อสรุปสาระสำคัญที่ได้เรียนรู้ อาจารย์สรุปอีกครั้ง และร่วมกันสะท้อนการเรียนรู้เกี่ยวกับการพัฒนาการคิดอย่างเป็นระบบที่เกิดจากการมีทักษะการฟัง-การพูด และทักษะการทำงานเป็นกลุ่ม

1.2 กิจกรรมผู้นำ ผู้ตาม เป็นการใช้เกม “ผู้นำ-ผู้ตาม” ในการเรียนรู้บทบาท โดยให้นักศึกษาจับกลุ่ม 2 คน แล้วเพิ่มเป็น 3 คน 5 คน 7 คน และมากขึ้นตามลำดับ มีการเลือกสมาชิกในกลุ่มว่าต้องการให้ใครเป็นหลักและเป็นรอง ร่วมกันหาวิธีการในการยืนพิงกันในพื้นที่ที่จำกัดบนกระดานที่แจกให้ โดยไม่ให้ล้มภายในเวลา 10 นาที จากนั้นสุ่มถามเหตุผลในการเลือกคนเป็นหลักและเป็นรอง และถามความรู้สึกในแต่ละบทบาทของการเป็นผู้นำ (ผู้ที่เป็นหลัก) และผู้ตาม (ผู้ที่เป็นรอง) และอาจารย์สรุปบทบาทการเป็นผู้นำ ผู้ตาม

1.3 กิจกรรมพัฒนาการทำงานเป็นทีม เป็นการใช้เกม “ข้ามแม่น้ำพิช” ในการพัฒนาทักษะการทำงานเป็นทีม

โดยแบ่งนักศึกษาออกเป็นทีม ให้ร่วมกันวางแผนเพื่อผ่านอุปสรรคในการข้ามแม่น้ำพิชไปสู่อีกฝั่งหนึ่งให้ได้ด้วยความสามารถของทีม และอาจารย์สรุปปัจจัยแห่งความสำเร็จในการทำงานที่เกิดจากทักษะการทำงานเป็นทีม

1.4 กิจกรรมพัฒนาจิต เป็นการใช้เกม “ฝึกสติพัฒนาจิต” ในการพัฒนาจิต โดยให้นักศึกษาทำความเข้าใจตนเองและเรียนรู้ผู้อื่น ฝึกให้มีสติอยู่กับตนเอง และสะท้อนการเรียนรู้จากการฟังเพลง 3 จังหวะ จากนั้นสุ่มถามความรู้สึกจากการฟังเพลงแต่ละจังหวะ สะท้อนการเรียนรู้การตระหนักรู้ในตนเองและความแตกต่างของแต่ละคนที่มีอารมณ์และความรู้สึกแตกต่างกัน และอาจารย์สรุปการทำสมาธิของตนเองและการเรียนรู้ผู้อื่น

1.5 กิจกรรมการวิเคราะห์ตนเองและการสะท้อนคิด เป็นการใช้เกม “รู้จักตนเอง ผู้ชนะสี่ทิศ” ในการพัฒนาทักษะการวิเคราะห์ตนเองและการสะท้อนคิด โดยให้นักศึกษาประเมินตนเองว่าเป็นคนลักษณะใด ค้นหาตนเองในแต่ละด้าน พร้อมแลกเปลี่ยนเรียนรู้การทำงานร่วมกันของคนในลักษณะต่างๆ การปรับเปลี่ยนตนเองให้เป็นผู้นำที่เป็นผู้ชนะทั้งสี่ทิศให้ได้ในสถานการณ์ต่างๆ และอาจารย์สรุปสิ่งสำคัญในการเป็นผู้นำ ซึ่งได้แก่ การอยู่รอด การอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข และการอยู่อย่างมีความหมายโดยไม่ขัดแย้งและเข้าใจผู้อื่น

ส่วนที่ 2 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบประเมิน คณะผู้วิจัยสร้างขึ้นจากการศึกษาดำรงเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง มี 2 ชุด ดังนี้

ชุดที่ 1 แบบประเมินการมีภาวะผู้นำตามการรับรู้ของนักศึกษาพยาบาล แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป ประกอบด้วยข้อมูลเกี่ยวกับเพศ อายุ และแหล่งฝึกภาคปฏิบัติ จำนวนทั้งสิ้น 3 ข้อ มีลักษณะคำตอบเป็นแบบเลือกตอบและแบบเติมคำ

ส่วนที่ 2 การมีภาวะผู้นำของนักศึกษาพยาบาลจำนวนทั้งสิ้น 20 ข้อ มีลักษณะคำตอบเป็นแบบมาตราประมาณค่า 5 ระดับ จากคะแนน 1-5 ได้แก่ ต่ำที่สุด ต่ำ ปานกลาง มาก และมากที่สุด สำหรับเกณฑ์การแปลผลคะแนน แบ่งออกเป็น 5 ระดับ ได้แก่ มีภาวะผู้นำในระดับต่ำที่สุด (1.00-1.50 คะแนน) ในระดับต่ำ (1.51-2.50

คะแนน) ในระดับปานกลาง (2.51-3.50 คะแนน) ในระดับมาก (3.51-4.50 คะแนน) และในระดับมากที่สุด (4.51-5.00 คะแนน)

ชุดที่ 2 แบบประเมินการมีภาวะผู้นำของนักศึกษาพยาบาลตามการรับรู้ของอาจารย์ที่เลี้ยงในแหล่งฝึก แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป ประกอบด้วย ข้อมูลเกี่ยวกับเพศ อายุ ประสบการณ์การทำงาน และโรงพยาบาลที่ปฏิบัติงาน จำนวนทั้งสิ้น 4 ข้อ มีลักษณะคำตอบเป็นแบบเลือกตอบและแบบเติมคำ

ส่วนที่ 2 การมีภาวะผู้นำของนักศึกษาพยาบาล จำนวนทั้งสิ้น 20 ข้อ มีลักษณะคำตอบและเกณฑ์การแปลผลคะแนนเช่นเดียวกับในแบบประเมินชุดที่ 1

สำหรับการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือนี้ คณะผู้วิจัยนำแผนการจัดกิจกรรมการพัฒนาภาวะผู้นำแก่นักศึกษาพยาบาลฯ และแบบประเมินทั้ง 2 ชุด ไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิ จำนวน 3 คน ตรวจสอบความตรงตามเนื้อหา ซึ่งผู้ทรงคุณวุฒิประกอบด้วยอาจารย์พยาบาล จำนวน 2 คน และพยาบาลวิชาชีพ จำนวน 1 คน ได้ค่าดัชนีความตรงตามเนื้อหา (content validity index: CVI) เท่ากับ .90 ดำเนินการแก้ไขตามคำแนะนำ จากนั้นนำแบบประเมินการมีภาวะผู้นำตามการรับรู้ของนักศึกษาพยาบาล ไปทดลองใช้กับนักศึกษาหลักสูตรพยาบาลศาสตรบัณฑิต ชั้นปีที่ 4 วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีนครลำปาง จำนวน 30 คน และนำแบบประเมินการมีภาวะผู้นำของนักศึกษาพยาบาลตามการรับรู้ของอาจารย์ที่เลี้ยงในแหล่งฝึก ไปทดลองใช้กับอาจารย์ที่เลี้ยงในโรงพยาบาลลำปางที่มีประสบการณ์ในการเป็นอาจารย์ที่เลี้ยงในรายวิชาปฏิบัติการบริหารการพยาบาล จำนวน 20 คน หาค่าความเชื่อมั่นของแบบประเมินทั้ง 2 ชุด ด้วยวิธีการของครอนบาค ได้ค่าเท่ากับ .87 และ .82 ตามลำดับ

การดำเนินการทดลองและเก็บรวบรวมข้อมูล
มีขั้นตอนดังนี้

1. คณะผู้วิจัยขออนุญาตดำเนินการวิจัยจากผู้อำนวยการวิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีนครเชียงใหม่ และผู้อำนวยการโรงพยาบาลที่เป็นแหล่งฝึกภาคปฏิบัติ

ในรายวิชาปฏิบัติการบริหารการพยาบาล

2. คณะผู้วิจัยพบกลุ่มตัวอย่างทั้ง 2 กลุ่ม ซึ่งแจ้งวัตถุประสงค์ของการวิจัย ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ และขั้นตอนการทดลองและเก็บรวบรวมข้อมูล จากนั้นดำเนินการพิทักษ์สิทธิ์โดยชี้แจงถึงสิทธิ์ในการถอนตัวจากการวิจัย รวมทั้งแจ้งว่าข้อมูลจะได้รับการเก็บรักษาเป็นความลับและนำมาใช้ในการวิจัยครั้งนี้เท่านั้น โดยจะนำเสนอข้อมูลในภาพรวม

3. คณะผู้วิจัยให้นักศึกษาพยาบาลตอบแบบประเมินการมีภาวะผู้นำตามการรับรู้ของนักศึกษาพยาบาลก่อนการทดลอง (pre-test) โดยให้เวลาตอบ 15-20 นาที

4. คณะผู้วิจัยจัดให้นักศึกษาพยาบาลได้รับการพัฒนาภาวะผู้นำตามแผนการจัดกิจกรรมการพัฒนาภาวะผู้นำแก่นักศึกษาพยาบาลในรายวิชาปฏิบัติการบริหารการพยาบาล โดยให้เข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ทั้ง 5 กิจกรรม ใช้เวลากิจกรรมละ 1-1½ ชั่วโมง รวมเวลาทั้งสิ้น 6 ชั่วโมง

5. นักศึกษาพยาบาลฝึกปฏิบัติในรายวิชาปฏิบัติการบริหารการพยาบาลตามแหล่งฝึกต่างๆ ที่กำหนด โดยแบ่งนักศึกษาออกเป็นกลุ่ม จำนวนกลุ่มละ 7-8 คน ฝึกปฏิบัติกลุ่มละ 2 สัปดาห์ โดยจัดให้นักศึกษาได้หมุนเวียนการฝึกปฏิบัติในบทบาทหัวหน้าแอร์และหัวหน้าทีมการพยาบาล คนละ 3-4 ครั้ง ในแต่ละบทบาท ซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบในฐานะผู้นำตามที่กำหนดไว้ในรายวิชาปฏิบัติการบริหารการพยาบาล ภายใต้การควบคุมดูแลของอาจารย์ที่เลี้ยงในแหล่งฝึก ทั้งนี้ อาจารย์ที่เลี้ยงในแหล่งฝึกเปิดโอกาสให้นักศึกษาได้ปฏิบัติงานเป็นหัวหน้าแอร์และหัวหน้าทีมการพยาบาลในสถานการณ์จริงในหอผู้ป่วย โดยให้สามารถตัดสินใจดำเนินการต่างๆ ได้ตามบทบาทที่กำหนดไว้ในคู่มือการฝึกปฏิบัติ รายวิชาปฏิบัติการบริหารการพยาบาล

6. คณะผู้วิจัยให้นักศึกษาพยาบาลตอบแบบประเมินการมีภาวะผู้นำตามการรับรู้ของนักศึกษาพยาบาล (เฉพาะส่วนที่ 2) หลังการทดลอง (post-test) โดยดำเนินการหลังเสร็จสิ้นการฝึกปฏิบัติของนักศึกษาพยาบาลในแต่ละกลุ่ม โดยให้เวลาตอบ 10-15 นาที

7. คณะผู้วิจัยให้อาจารย์ที่เลี้ยงในแหล่งฝึกตอบแบบประเมินการมีภาวะผู้นำของนักศึกษาพยาบาลตามการรับรู้ของอาจารย์ที่เลี้ยงในแหล่งฝึก หลังเสร็จสิ้นการฝึกปฏิบัติของนักศึกษาพยาบาลในแต่ละกลุ่ม โดยให้เวลาตอบ 15-20 นาที

ทั้งนี้ ดำเนินการทดลองและเก็บรวบรวมข้อมูลในช่วงเดือนกรกฎาคม 2555 ถึงเดือนพฤษภาคม 2556

การวิเคราะห์ข้อมูล ข้อมูลทั่วไปของนักศึกษาพยาบาลและอาจารย์ที่เลี้ยงในแหล่งฝึก วิเคราะห์ด้วยสถิติความถี่และร้อยละ ข้อมูลการมีภาวะผู้นำของนักศึกษาพยาบาล วิเคราะห์ด้วยสถิติค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การเปรียบเทียบการมีภาวะผู้นำของนักศึกษาพยาบาลตามการรับรู้ของนักศึกษาพยาบาล ระหว่างก่อนกับหลังได้รับการพัฒนาภาวะผู้นำในการฝึกปฏิบัติรายวิชาปฏิบัติการบริหารการพยาบาล วิเคราะห์ด้วยสถิติ paired *t*-test ส่วนการเปรียบเทียบการมีภาวะผู้นำของนักศึกษาพยาบาล หลังได้รับการพัฒนาภาวะผู้นำ ตามการรับรู้ระหว่างนักศึกษาพยาบาลกับอาจารย์ที่เลี้ยงในแหล่งฝึก วิเคราะห์ด้วยสถิติ independent *t*-test

ผลการวิจัย

1. ข้อมูลทั่วไปของนักศึกษาพยาบาลและอาจารย์ที่เลี้ยงในแหล่งฝึก พบว่านักศึกษาพยาบาลส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 93.20 มีอายุ 21 ปี คิดเป็นร้อยละ 73.70 และฝึกภาคปฏิบัติที่โรงพยาบาลประสาท

มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 46.60 ส่วนอาจารย์ที่เลี้ยงในแหล่งฝึก พบว่าส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 92.80 มีอายุอยู่ในช่วง 36-45 ปี มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 42.90 มีประสบการณ์การทำงานอยู่ในช่วง 11-15 ปี มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 32.10 และปฏิบัติงานที่โรงพยาบาลประสาทและโรงพยาบาลนครพิงค์ มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 35.70 เท่ากัน

2. การมีภาวะผู้นำของนักศึกษาพยาบาล ตามการรับรู้ของนักศึกษาพยาบาลและอาจารย์ที่เลี้ยงในแหล่งฝึก ข้อมูลตามการรับรู้ของนักศึกษาพยาบาล พบว่าก่อนและหลังได้รับการพัฒนาภาวะผู้นำ นักศึกษาพยาบาลมีค่าเฉลี่ยคะแนนการมีภาวะผู้นำโดยรวมในระดับต่ำ ($\bar{X} = 2.47$, $SD = .44$) และในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.42$, $SD = .46$) ตามลำดับ ส่วนข้อมูลตามการรับรู้ของอาจารย์ที่เลี้ยงในแหล่งฝึก พบว่าหลังได้รับการพัฒนาภาวะผู้นำ นักศึกษาพยาบาลมีค่าเฉลี่ยคะแนนการมีภาวะผู้นำโดยรวมในระดับปานกลาง ($\bar{X} = 3.36$, $SD = .42$)

3. การเปรียบเทียบการมีภาวะผู้นำของนักศึกษาพยาบาล ตามการรับรู้ของนักศึกษาพยาบาล ระหว่างก่อนกับหลังได้รับการพัฒนาภาวะผู้นำในการฝึกปฏิบัติรายวิชาปฏิบัติการบริหารการพยาบาล พบว่าหลังได้รับการพัฒนาภาวะผู้นำ นักศึกษาพยาบาลมีค่าเฉลี่ยคะแนนการมีภาวะผู้นำมากกว่าก่อนได้รับการพัฒนาภาวะผู้นำ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($t = 16.070$, $p < .001$) ดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยคะแนนการมีภาวะผู้นำของนักศึกษาพยาบาล ตามการรับรู้ของนักศึกษาพยาบาล ระหว่างก่อนกับหลังได้รับการพัฒนาภาวะผู้นำในการฝึกปฏิบัติรายวิชาปฏิบัติการบริหารการพยาบาล

ช่วงเวลา	n	$\bar{X}$	SD	<i>t</i>	<i>p</i>
ก่อนได้รับการพัฒนาภาวะผู้นำ	103	2.47	.44	16.070	< .001
หลังได้รับการพัฒนาภาวะผู้นำ	103	3.42	.46		

4. การเปรียบเทียบการมีภาวะผู้นำของนักศึกษาพยาบาล หลังได้รับการพัฒนาภาวะผู้นำในการฝึกปฏิบัติรายวิชาปฏิบัติการบริหารการพยาบาล ตามการรับรู้ระหว่างนักศึกษาพยาบาลกับอาจารย์ที่เลี้ยงในแหล่งฝึก พบว่า

หลังได้รับการพัฒนาภาวะผู้นำ ค่าเฉลี่ยคะแนนการมีภาวะผู้นำของนักศึกษาพยาบาล ตามการรับรู้ระหว่างนักศึกษาพยาบาลกับอาจารย์ที่เลี้ยงในแหล่งฝึกไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ดังแสดงในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 การเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยคะแนนการมีภาวะผู้นำของนักศึกษาพยาบาล หลังได้รับการพัฒนาภาวะผู้นำในการฝึกปฏิบัติรายวิชาปฏิบัติการบริหารการพยาบาล ตามการรับรู้ระหว่างนักศึกษาพยาบาลกับอาจารย์ที่เลี้ยงในแหล่งฝึก

กลุ่มตัวอย่าง	n	$\bar{X}$	SD	t	p
นักศึกษาพยาบาล	103	3.42	.46	1.293	.081
อาจารย์ที่เลี้ยงในแหล่งฝึก	30	3.36	.42		

การอภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยอภิปรายผลการวิจัยตามสมมติฐานการวิจัย ดังนี้

1. ผลการวิจัยพบว่าหลังได้รับการพัฒนาภาวะผู้นำในการฝึกปฏิบัติรายวิชาปฏิบัติการบริหารการพยาบาล การมีภาวะผู้นำของนักศึกษาพยาบาล ตามการรับรู้ของนักศึกษาพยาบาล มากกว่าก่อนได้รับการพัฒนาภาวะผู้นำ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานการวิจัย ทั้งนี้เนื่องจากก่อนการฝึกปฏิบัติ นักศึกษาพยาบาลได้รับการพัฒนาภาวะผู้นำด้วยกิจกรรมต่างๆ ได้แก่ กิจกรรมการพัฒนาการคิดอย่างเป็นระบบ กิจกรรมผู้นำ ผู้ตาม กิจกรรมพัฒนาการทำงานเป็นทีม กิจกรรมพัฒนาจิต และกิจกรรมการวิเคราะห์ตนเองและการสะท้อนคิด ทำให้นักศึกษาได้รู้จักตนเอง รู้จักผู้อื่น และเกิดความมั่นใจในการแสดงภาวะผู้นำเพิ่มมากขึ้น ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวเป็นกิจกรรมที่มีผลการศึกษารองรับว่าสามารถส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาภาวะผู้นำได้ เช่น ในการศึกษาารูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำผู้บริหารระดับกลาง สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาระดับพื้นฐาน ของพจนกพรหม ตะกลมทอง และคณะ (2555) พบว่าในส่วนองค์ประกอบภาวะผู้นำเชิงคุณลักษณะที่ประกอบด้วยความสามารถในการปรับตัว การมีวิสัยทัศน์ การมีความมั่นใจในตนเอง การให้ความสำคัญกับ

ทรัพยากรมนุษย์การมีความน่าเชื่อถือ การมีมนุษยสัมพันธ์ และการมีวุฒิภาวะ มีวิธีการที่สามารถนำมาใช้ในการพัฒนาภาวะผู้นำได้ จำนวน 10 วิธี ได้แก่ บทบาทสมมติ เกมการบริหาร กิจกรรมนันทนาการ กิจกรรมพัฒนาจิตกรณศึกษา การระดมความคิด การเรียนรู้ด้วยการลงมือปฏิบัติ การเผชิญเหตุการณ์ กระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ และการทำแบบฝึกหัด เช่นเดียวกับแนวคิดของ Yukl (2006) ที่ได้เสนอวิธีการและเทคนิคการพัฒนาภาวะผู้นำที่ประสบผลสำเร็จ เช่น การพัฒนาภาวะผู้นำในทักษะด้านการบริหารและความคิดรวบยอด สามารถพัฒนาได้โดยใช้แบบฝึกหัด สถานการณ์จำลอง วิดีทัศน์ และเกมการบริหาร ส่วนการพัฒนาภาวะผู้นำในทักษะด้านบุคลิกภาพส่วนบุคคลนั้น สามารถพัฒนาได้โดยใช้การบรรยาย วิดีทัศน์ การอภิปรายกลุ่ม บทบาทสมมติ และกิจกรรมกลุ่ม ซึ่งผลการวิจัยครั้งนี้สอดคล้องกับการศึกษาของจันทิมา ถูกษ์เลื่อนฤทธิ์ และคณะ (2553) ที่ได้จัดทำโปรแกรมสร้างเสริมสมรรถนะความเป็นผู้นำในนิสิตพยาบาล โดยโปรแกรมประกอบด้วยกิจกรรมกลุ่ม 3 ด้าน ได้แก่ ด้านความรู้ มีกิจกรรมการให้ความรู้เรื่องภาวะผู้นำและสมรรถนะความเป็นผู้นำ ด้านการรู้จักตนเอง มีกิจกรรมการรู้ทันตนเอง ซึ่งเป็นการวิเคราะห์ตนเองทั้งจุดที่ส่งเสริมความเป็นผู้นำและจุดที่เป็นอุปสรรคในการพัฒนาภาวะผู้นำ และด้านการสร้างเสริมคุณลักษณะ

เรื่องการคิดอย่างเป็นระบบ การตัดสินใจ การสื่อสาร การโน้มน้าวผู้อื่น และการทำงานเป็นทีม พบว่าหลังเข้าร่วมโปรแกรมฯ นิสิตพยาบาลมีระดับความเป็นผู้นำเพิ่มสูงขึ้นกว่าก่อนเข้าร่วมโปรแกรมฯ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < .05$) นอกจากนี้ นักศึกษาที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ ยังได้ฝึกปฏิบัติการบริหารการพยาบาลในสถานการณ์จริง ในโรงพยาบาล ทั้งในบทบาทหัวหน้าเวรและหัวหน้าทีม การพยาบาล ทำให้นักศึกษาได้แสดงความสามารถตามบทบาทของตนอย่างเต็มที่ในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ซึ่งส่งผลให้เกิดภาวะผู้นำในตนเองทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม สอดคล้องกับที่ Bass (1985) ได้กล่าวว่าภาวะผู้นำเป็นความสามารถของผู้นำที่จะให้การดูแลเอาใจใส่ผู้ตาม ส่งเสริมให้ผู้ตามมีโอกาสรเรียนรู้และศึกษาเพิ่มเติมตามความเหมาะสม เป็นผู้ชี้แนะและช่วยเหลือเมื่อผู้ตามต้องการ ซึ่งการฝึกปฏิบัติในบทบาทหัวหน้าเวรและหัวหน้าทีม การพยาบาลนั้น เป็นตำแหน่งที่ต้องมีภาวะผู้นำที่นำพาผู้ร่วมงานทุกคนให้ปฏิบัติงานอย่างเหมาะสมตามความรู้ความสามารถ และต้องทำหน้าที่ประสานงานกับฝ่ายอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของการดำเนินงาน ซึ่งผลการวิจัยครั้งนี้สอดคล้องกับการศึกษาของธานี กล่อมใจ และคณะ (2551) ที่ศึกษาเปรียบเทียบภาวะผู้นำของนักศึกษาพยาบาล ก่อนและหลังการฝึกปฏิบัติบทบาทผู้นำทางการพยาบาล พบว่าหลังการฝึกปฏิบัติบทบาทผู้นำทางการพยาบาล นักศึกษาพยาบาลมีภาวะผู้นำมากกว่าก่อนการฝึกปฏิบัติฯ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < .05$) ถึงแม้ผลการวิจัยครั้งนี้จะพบว่าการมีภาวะผู้นำของนักศึกษาพยาบาลที่เพิ่มขึ้นอาจไม่ได้มาจากผลของกิจกรรมการพัฒนาภาวะผู้นำที่จัดให้กับนักศึกษาเพียงอย่างเดียว เนื่องจากการประเมินภาวะผู้นำตามการรับรู้ของนักศึกษาพยาบาล หลังจากที่นักศึกษาได้ฝึกประสบการณ์ในภาคปฏิบัติมาแล้ว แต่ก็แสดงให้เห็นว่าภาวะผู้นำเป็นสิ่งที่สามารถพัฒนาได้ ซึ่ง Bass (1985) ได้สรุปว่าภาวะผู้นำสามารถเปลี่ยนแปลงและพัฒนาได้โดยการใช้วิธีต่างๆ หรือโดยการบูรณาการเทคนิควิธีต่างๆ มาใช้ร่วมกัน เช่นเดียวกับที่รัตติกรณ์ จงวิศาล (2556) ได้กล่าวว่าภาวะผู้นำเป็นสิ่งที่สามารถพัฒนาได้ การที่องค์กรจะพัฒนาบุคคลให้มีภาวะผู้นำที่เหมาะสมนั้นต้องใช้หลายๆ วิธี เช่น การฝึกอบรม

การใช้กิจกรรมที่ช่วยในการพัฒนาตนเอง ซึ่งการพัฒนาจะมีประสิทธิผลหรือไม่ขึ้นขึ้นอยู่กับเงื่อนไขต่าง ๆ ในองค์กรด้วย

2. ผลการวิจัยพบว่าหลังได้รับการพัฒนาภาวะผู้นำในการฝึกปฏิบัติรายวิชาปฏิบัติการบริหารการพยาบาล การมีภาวะผู้นำของนักศึกษาพยาบาล ตามการรับรู้ระหว่างนักศึกษาพยาบาลกับอาจารย์ที่เลี้ยงในแหล่งฝึกไม่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานการวิจัย โดยทั้งนักศึกษาพยาบาลกับอาจารย์ที่เลี้ยงในแหล่งฝึกต่างรับรู้ว่านักศึกษาพยาบาลมีค่าเฉลี่ยคะแนนการมีภาวะผู้นำโดยรวมในระดับปานกลาง ทั้งนี้อาจเนื่องจากนักศึกษาพยาบาลได้ฝึกปฏิบัติในสถานการณ์จริงในระยะเวลาเพียง 2 สัปดาห์ โดยได้ฝึกปฏิบัติบทบาทหัวหน้าเวรและหัวหน้าทีม การพยาบาลคนละ 3-4 ครั้ง จึงอาจยังไม่มีความมั่นใจที่จะทำให้นักศึกษาได้แสดงภาวะผู้นำอย่างเต็มความสามารถ ซึ่งทั้งนักศึกษาพยาบาลและอาจารย์ที่เลี้ยงในแหล่งฝึกได้ให้ข้อเสนอแนะในการประเมินผลหลังการฝึกปฏิบัติในรายวิชาปฏิบัติการบริหารการพยาบาลไว้เช่นเดียวกันว่าควรเพิ่มระยะเวลาในการฝึกปฏิบัติให้มากขึ้น ซึ่งการที่ได้ฝึกปฏิบัติในระยะเวลาที่น้อยเกินไปนี้ อาจทำให้นักศึกษาพยาบาลไม่ได้ฝึกประสบการณ์และความเชี่ยวชาญในงาน การพยาบาลอย่างเพียงพอ ส่งผลให้ไม่มีความมั่นใจในการแสดงออกด้านภาวะผู้นำ จึงทำให้นักศึกษาพยาบาลและอาจารย์ที่เลี้ยงในแหล่งฝึกมีการรับรู้ภาวะผู้นำที่นักศึกษาได้แสดงออกไม่แตกต่างกัน ซึ่งผลการวิจัยครั้งนี้สอดคล้องกับการศึกษาของพนิดา อาวุธ และโสทรศิริ แพน้อย (2552) ที่ศึกษาความพึงพอใจตามการรับรู้ของผู้บังคับบัญชา ผู้ร่วมงาน และผู้ผ่านการอบรม ต่อสมรรถนะการปฏิบัติงานของพยาบาลเวชปฏิบัติ (การรักษารอคอยเบื้องต้น) ของวิทยาลัยพยาบาลแห่งหนึ่ง พบว่าค่าเฉลี่ยคะแนนความพึงพอใจต่อสมรรถนะการปฏิบัติงานของผู้ผ่านการอบรมโดยรวมตามการรับรู้ของผู้บังคับบัญชา ผู้ร่วมงาน และผู้ผ่านการอบรม ไม่แตกต่างกัน และจากการศึกษาของ Clare and Van Loon (2003 อ้างถึงในรุ่งอรุณ เกศหลวงส์, 2556) พบว่าสาเหตุที่ทำให้พยาบาลที่เพิ่งสำเร็จการศึกษาขาดความเชื่อมั่นในการปฏิบัติงานมี 3 สาเหตุ ได้แก่ 1) ขาดประสบการณ์ การนำความรู้ทางคลินิกมาประยุกต์ใช้ในหน่วยงาน 2) โอกาสในการปฏิบัติงานในขณะที่ฝึกปฏิบัติไม่เพียงพอ และ 3) ไม่เข้าใจ

เนื้อหา และไม่มีโอกาสในการฝึกปฏิบัติการพยาบาลนั้นๆ ซึ่งประสพการณ์การทำงานเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีผลต่อพฤติกรรมของบุคคลในองค์กร ยิ่งบุคคลมีเวลาในการฝึกปฏิบัติ นานเท่าใด ก็ย่อมมีความชำนาญและความสามารถมากขึ้นตามไปด้วย ทำให้นำประสพการณ์มาช่วยในการดำเนินงานให้สำเร็จลุล่วง เกิดผลดีต่อหน่วยงาน ซึ่งประสพการณ์จะทำให้บุคคลมีโอกาสได้เรียนรู้ ทำความเข้าใจ มองเห็นปัญหาได้อย่างชัดเจนและถูกต้องตามความเป็นจริง ทำให้เกิดทักษะและทราบแนวทางในการแก้ไขปัญหา (พิชากพ พันธุ์แพ, 2554; รัตติกรณ์ จงวิศาล, 2556) ส่วน Winter (2003) ได้กล่าวว่าการมีความรู้ ทักษะและความเชี่ยวชาญในการปฏิบัติงาน เป็นองค์ประกอบที่อธิบายถึงการมีภาวะผู้นำที่มีประสิทธิผล และจากการศึกษาของทัศนีย์ จุลอดุง และยุพิน อังสุโรจน์ (2552) ที่ศึกษาองค์ประกอบภาวะผู้นำที่มีประสิทธิผลของหัวหน้าหอผู้ป่วย โรงพยาบาลมหาวิทยาลัยของรัฐ พบว่าการเป็น ผู้เชี่ยวชาญงานการพยาบาลเป็นองค์ประกอบที่สำคัญประการหนึ่งของการมีภาวะผู้นำที่มีประสิทธิผล โดยสามารถอธิบายความแปรปรวนได้ร้อยละ 4.90 นอกจากนี้ รัตติกรณ์ จงวิศาล (2556) ได้กล่าวว่าการพัฒนาผู้นำนั้นสามารถส่งเสริมได้โดยการสอดแทรกในการเรียนรู้ การเติบโต และการเปลี่ยนแปลงของบุคคลตามเวลาที่เหมาะสม รวมถึงความเข้าใจในปัจจัยที่เข้ามามีส่วนช่วยในกระบวนการเติบโต การพัฒนาผู้นำก็จะสามารถได้รับการส่งเสริมให้ดียิ่งขึ้น ดังนั้น การพัฒนาภาวะผู้นำทางการพยาบาลจึงควรพัฒนาตั้งแต่เป็นนักศึกษาพยาบาล โดยสถาบันการศึกษาพยาบาลมีส่วนอย่างยิ่งในการกล่อมเกลานักศึกษาให้เกิดภาวะผู้นำ ทั้งโดยการจัดการเรียนการสอน การจัดกิจกรรมให้นักศึกษาได้แสดงความสามารถ การปฏิบัติเป็นแบบอย่างจากอาจารย์และรุ่นพี่ รวมถึงการสร้างแรงบันดาลใจให้นักศึกษามีความกระตือรือร้น และมีการเตรียมพร้อมสำหรับการเป็นผู้นำ เพื่อให้นักศึกษามีภาวะผู้นำทางการพยาบาลสามารถพัฒนาวิชาชีพพยาบาลให้มีความก้าวหน้าสู่ความเป็นสากลยิ่งๆ ขึ้นไป (พิชญากร ศรีปะโค, 2557)

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

อาจารย์พยาบาลควรนำผลการวิจัยที่ได้ไปเป็นแนวทางในการวางแผนพัฒนาการจัดการเรียนการสอน โดยสอดแทรกกิจกรรมการพัฒนาภาวะผู้นำในรายวิชาภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ เพื่อพัฒนาให้นักศึกษาพยาบาลมีภาวะผู้นำเพิ่มมากขึ้น โดยเน้นความสอดคล้องกับบริบทและเอื้อประโยชน์สูงสุดต่อนักศึกษา

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการศึกษาในลักษณะเดียวกันนี้ โดยศึกษาตัวแปรอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับภาวะผู้นำของนักศึกษาพยาบาล เช่น การทำงานเป็นทีม แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

2.2 ควรมีการสร้างโปรแกรมการพัฒนาภาวะผู้นำในนักศึกษาพยาบาลหรือบัณฑิตพยาบาล เพื่อส่งเสริมให้มีคุณลักษณะภาวะผู้นำทางการพยาบาลที่มีประสิทธิผลต่อไป

เอกสารอ้างอิง

กลุ่มงานวิชาการ วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนีนี เชียงใหม่.

(2554). *สรุปการสัมมนาการจัดการเรียนการสอนปีการศึกษา 2553*. เชียงใหม่: ผู้แต่ง.

จันทิมา ฤกษ์เลื่อนฤทธิ์, จิรวรรณ อินคุ่ม, และอุ้นเรือน แก้วพินิจ. (2553). ผลของโปรแกรมสร้างเสริมสมรรถนะความเป็นผู้นำในนิสิตพยาบาล: การทดลองในนิสิตพยาบาลศาสตร์ ชั้นปีที่ 4 คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. *ไทยเกดส์ศาสตร์และวิทยาการสุขภาพ*, 5(1), 70-75.

ทัศนีย์ จุลอดุง, และยุพิน อังสุโรจน์. (2552). การศึกษาองค์ประกอบภาวะผู้นำที่มีประสิทธิผลของหัวหน้าหอผู้ป่วย โรงพยาบาลมหาวิทยาลัยของรัฐ. *วารสารสภาการพยาบาล*, 24(4), 43-55.

- ธานี กล่อมใจ, และคณะ. (2551). *การศึกษาเปรียบเทียบภาวะผู้นำของนักศึกษาพยาบาลก่อนและหลังการฝึกปฏิบัติบทบาทผู้นำทางการพยาบาลของนักศึกษาหลักสูตรพยาบาลศาสตรบัณฑิต ชั้นปีที่ 4 ปีการศึกษา 2550* (รายงานผลการวิจัย). วิทยาลัยพยาบาลพระจอมเกล้า จังหวัดเพชรบุรี.
- พงกะพรรณ ตะกลมทอง, สมคิด สร้อยน้ำ, พิษณุ ฉายายนต์, และชาติรี นาคะกุล. (2555). รูปแบบการพัฒนาภาวะผู้นำผู้บริหารระดับกลาง สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. *วารสารการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยบูรพา*, 6(1), 186-202.
- พินดา อาวุธ, และไสรตรีชัย แพน้อย. (2552). *ความพึงพอใจตามการรับรู้ของผู้บังคับบัญชา ผู้ร่วมงาน และผู้ผ่านการอบรม ต่อสมรรถนะการปฏิบัติงานของพยาบาลเวชปฏิบัติ (การรักษารอกเบื้องต้น) รุ่นที่ 11 ของวิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี สุราษฎร์ธานี* (รายงานผลการวิจัย). วิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี สุราษฎร์ธานี.
- พิชญากร ศรีปะโค. (2557). *การพัฒนาวิชาชีพพยาบาล: การพัฒนาภาวะผู้นำทางการพยาบาล. วารสารพยาบาลทหารบก*, 15(3), 1-7.
- พิทกพ พันธ์เพ. (2554). *ผู้บังคับกับการจัดการการเปลี่ยนแปลง*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- รัตติกรณ์ จงวิศาล. (2556). *ภาวะผู้นำ: ทฤษฎี การวิจัย และแนวทางสู่การพัฒนา* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- รุ่งอรุณ เกสวงหงส์. (2556). *การสร้างหลักสูตรฝึกอบรมพยาบาลจบใหม่เข้าสู่วิชาชีพ. วารสารคุณปริทัศน์ทางสังคมศาสตร์ (ฉบับมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์)*, 3(3), 53-67.
- วิลโลว์ พินิจพงศ์. (2556). *ภาวะผู้นำทางการบริหารการศึกษา*. สืบค้น วันที่ 1 ธันวาคม 2560, จาก <http://artdesignqa.blogspot.com>
- สถาบันพระบรมราชชนก กระทรวงสาธารณสุข. (2552). *คู่มือหลักสูตรพยาบาลศาสตรบัณฑิต (หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2552)*. นนทบุรี: ผู้แต่ง.
- สภาการพยาบาล. (2551). *ข้อบังคับสภาการพยาบาล ว่าด้วยข้อกำหนดและเงื่อนไขในการประกอบวิชาชีพการพยาบาลและการผดุงครรภ์ พ.ศ. 2550*. นนทบุรี: ผู้แต่ง.
- สภาการพยาบาล. (2553). *แนวทางการพัฒนาหลักสูตรตามมาตรฐานคุณวุฒิระดับปริญญาตรี สาขาพยาบาลศาสตร์*. นนทบุรี: ผู้แต่ง.
- อภิรดี นันท์สุภวัฒน์. (บ.ก.). (2560). *ภาวะผู้นำและการจัดการทางการพยาบาล*. เชียงใหม่: สยามพิมพ์นานาชาติ.
- Bass, B. M. (1985). *Leadership and performance beyond expectations*. New York: The Free Press.
- DuBrin, A. J. (2004). *Leadership: Research findings, practice, and skills*. Boston: Houghton Mifflin.
- Winter, G. (2003). *High performance leadership*. New York: John Wiley & Sons.
- Yukl, G. (2006). *Leadership in organizations* (6th ed.). New Jersey: Pearson Education.